

УДК 81'1-13:1:008

DOI 10.31654/2520-6966-2021-17f-102-103-115

В. М. Пугач

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

**Українські методики дослідження
мовної картини світу в контексті
польських лінгвокогнітивних студій**

Стаття присвячена методиці вивчення когнітивної лінгвістики, що набула потужного розвитку в польській мові, а також має значний потенціал в українській науці. Нашою метою є вивчення сучасних тенденцій польських лінгвокогнітивних досліджень, які є вагомим світовим науковим доробком, і перспектив вироблення на їхній основі методик вивчення мовної картини світу в українській лінгвокогнітивістиці.

Традиційним є підхід до дослідження мовної картини світу у контексті лінгвокогнітивістики. Методики експлікації семантичних категорій функціонування гіперконцепту, структуровані за семантичними просторовими моделями, навіть за умови залучення екстралінгвістичної сфери є вибірконими. Методики сучасних українських досліджень є традиційними за цим спрямуванням.

Альтернативний когнітивно-дискурсивний аналіз сприяє виявленню актуальних проблем, змалюванню динамічної ментальної картини світу в умовах актуального комунікативного простору через поліпарадигматизм дискурсу, що зумовлює залучення як об'єктивних наукових даних, так і суб'єктивних. Сучасне українське суспільство, на відміну від польського, лишається незгуртованим у контексті ментальному, мовному, ціннісному, соціальному, конфесійному, культурному. Амбівалентність виявляється у формуванні та сприйнятті базових концептів, стереотипів, що зумовлено суспільно-політичними чинниками.

Перспективними є комплексні когнітивно-дискурсивні методики аналізу, що сприяють більш цілісному дослідженню комунікативного простору, динаміки формування онтологічних та аксіологічних чинників культури, комплексного дослідження базових стереотипів та концептів різних шарів культури.

Ключові слова: мовна картина світу, концепт, методика, польські лінгвокогнітивні студії, дискурс, етнолінгвістика, лінгвокультурологія.

Осмислення ролі мови в пізнавальних процесах, трактування її як когнітивного потенціалу відбувається шляхом об'єктивування ментальної діяльності засобами лінгвістики та суміжних наук,

зокрема через категоризацію, концептуалізацію, ієрархізацію, що сприяє цілісній стратифікації вербалізованих людських знань у формі мовної картини світу (МКС). Ментальний простір когнітивної лінгвістики структурується за семантичними моделями, серед яких вирізняють концепти загалом, концептуальну метафору та концептуальну метонімію зокрема; ідіоми, семантичні поля, лексико-семантичні групи, семантичні прототипи, пропріативи, етикет, фрейми, ґештальти тощо.

Методологія опанування лінгвокогнітивістики набула потужного розвитку в польській мові, а також має значний потенціал в українській науці. Нашою метою є окреслення сучасних тенденцій польських лінгвокогнітивних досліджень, які є вагомим світовим науковим доробком, і перспектив вироблення на їхній основі методик вивчення МКС в українській лінгвокогнітивістиці.

Польська когнітивна етнолінгвістика, антропологічна лінгвістика, чи лінгвокультурологія, репрезентована насамперед Люблінською (Є. Бартмінський, Р. Гжегорчикова, Р. Токарський та ін.) та Вроцлавською (Я. Анушевич, А. Домбровська, М. Флейшер та ін.) науковими школами, ключовим об'єктом дослідження яких є мовна картина світу (МКС – *językowy obraz świata*) чи ширше трактована у Вроцлаві культурна картина світу (ККС – *kulturowy obraz świata*), що ґрунтується відповідно на дослідженні семантики культури мовних, етнографічних, фольклорних джерел у Любліні чи джерел культури у Вроцлаві.

У польській лінгвістиці дискусійними лишаються ключові проблеми трактування МКС, що є актуальними й для українських мовознавчих дискусій: 1) мова віддзеркалює, інтерпретує чи конструює картину світу; 2) об'єктивність сформованої МКС; 3) методика дослідження МКС; 4) способи репрезентації картини світу.

Картина світу трактується як цілісний концептуалізований образ світу, а метою її досліджень є відтворення стереотипів культури на основі лінгвістичного аналізу: «Мовна картина світу закладена в мові, по-різному вербалізована інтерпретація дійсності, яка може бути узагальнена у вигляді набору суджень про світ» [16, s. 24].

Усталений у польській мові термін *językowy obraz świata* (чеськ. *jazykový obraz světa*, рос. *языковая картина мира*) відповідає українському *мовна картина світу*. То мовною є *картина чи образ світу*? Семантика лексеми *образ* в українській мові є багатою й омонімічною: «Образ 1. Зовнішній вигляд кого-, чого-небудь; вигляд кого-, чого-небудь, відтворений у свідомості, пам'яті або створений

уявою; подоба, копія кого-, чого-небудь; тип, узагальнений характер, створений письменником, митцем; специфічна для літератури і мистецтва конкретно-чуттєва форма відображення дійсності; троп; те, що вимальовується, постає в чий-небудь уяві; відображення в свідомості явищ об'єктивної дійсності; обличчя. Образ 2. Ікона; картина» [8]. Семантика ж лексеми *картина* є набагато вужчою, а дефініція в Академічному тлумачному словнику не містить тлумачення через образ: картина – «твір живопису; те, що можна бачити, охопити зором або конкретно уявити; стан, становище чого-небудь; словесне, мистецьке зображення чого-небудь у літературі тощо; епізод, частина акту п'єси; те саме, що кінофільм» [4]. Напевно, під впливом російської мови й усталився та домінує калькований український термін *мовна картина світу*, хоча складник *образ*, як у польській мові, є більш точним, ніж *картина*. І. Саєвич розглядає ці два поняття в контексті холо-партитивності: «Культурним осередком, ядром національної мовної картини світу є національний образ світу, що базується на ціннісних пріоритетах, образній системі та соціальних стереотипах» [10, с. 28]. Функцію МКС авторка обмежує віддзеркаленням, фіксацією: «Мовна картина світу, яка створюється переважно номінативними засобами (лексемами, стійкими номінаціями, фразеологізмами), що фіксують членування і класифікацію об'єктів національної дійсності, є лише вербалізованою частиною концептосфери як сукупності мисленневих образів, які репрезентують структуровані знання етносу, його інформаційну базу» [10, с. 28].

Є. Бартмінський експлікує такі ключові семантичні категорії етнолінгвістики, як МКС, стереотип, концепт, через денотати з розширеною семантикою, фразеологізми, епідигматичні ряди, концепти, прецеденти тощо. Етнолінгвісти «через фольклор ... також зацікавилися відношеннями мова – культура – людина на рівні кодифікованих мов та національних культур.., етнології та когнітивізму, висунули програму порівняльних та міжкультурних досліджень...» [16, с. 21].

Методологія Люблінської школи має заслужене визнання науковців, адже «опис не зводиться до аналізу внутрішніх та системних цінностей, а враховує широкий спектр їхнього функціонування в культурі» [17, с. 2], проте зазнає критики неоднозначність підходу до аналізу МКС.

Є. Бартмінський тлумачить етнолінгвістичний підхід як інтерпретацію, що частково формує картину світу у сфері міфології

[16, s. 25]. С. Небжеговська-Бартмінська окреслює роль мови в контексті формування картини світу як «джерела інформації про цінності; інструмента оцінювання; носія цінностей» [7, с. 221]. На думку Й. Мачкевич, інтерпретація МКС полягає в сегментації, описі, упорядкуванні й оцінюванні [18, s. 12].

А. Пайджинська досліджує релятивність стереотипів МКС шляхом методів сегментації, опису, систематизації, моделювання [20, s. 39].

Запропоновані Є. Бартмінським методики аналізу МКС вибудовані за концентричними моделями концептуалізації простору в мові та екстралінгвістичній сфері й розглянуті на матеріалі гіперконцепту *świat*: «У центрі ... перебуває те, що є видимим, що існує в межах видимості..., спочатку те, що перебуває в найближчому оточенні, домашньому й локальному, в особистій сфері, а потім – у дальшому оточенні ... і сфері публічній, офіційній... Конструктивною основою цієї моделі є метонімія, значення проходять через вісь суміжності від того, що близько, до того, що далеко» [1, с. 153; див. також 21, s. 14]. Складниками такого аналізу є тлумачення лексико-семантичних категорій аналізованої структурної одиниці: її семантика, етимологія, синоніми, гіпероніми, гіпоніми, антоніми, словотвірні та семантичні деривати, порівняння, фразеологічні вислови тощо. Наступним етапом є аналіз анкет та текстів, реконструкція базового набору ознак, що сприяють зіставленню даних із чинними стереотипами.

Сучасні автори аналізують компоненти МКС у контексті антропоцентризму, зокрема А. Пайджинська аналізує роль антропоморфної метафори, стереотипів, запозичень тощо у формуванні картини світу [20]. Л. Малецький, стратифікуючи семантичні складники концепту *страх* в українській МКС, доцільно вбачає перспективу дослідження через виявлення контрастивних «способів інтерпретації та класифікації представників різних культур та різних мовних систем одного й того ж відтинка реальності» [19, s. 138].

Р. Гжегорчикова, розглядаючи індивідуальність, зокрема, поетичної картини світу як способу репрезентації картини світу, відрізняє специфічне (узвичасне) бачення світу на матеріалі системних фактів МКС від поетичного бачення світу – поза усталеними мовними нормами [цит. за: 21, s. 248]. Дослідники А. Пайджинська й Р. Токарський, навпаки, не протиставляють мову поезії, оскільки вона послуговується чинним мовним потенціалом Г. Жук підсумовує дискусію: «Інтерпретація творчих текстів, таким чином, задоволь-

нить сподівання творця, що його зрозуміють, хоча й не обов'язково за призначенням» [21, s. 252].

Представники Вроцлавської етнолінгвістичної школи аналізують картину світу більш широко – у контексті культури: «Культурна картина світу охоплює насамперед мову (мовну картину світу), а також витвори інших знакових систем, тобто міміку, жести, поведінку, зокрема «наукові, ідеологічні, релігійні, індустрийні чи економічні тощо компоненти глобальної картини світу» [15].

Як альтернативу традиційному етнолінгвістичному аналізу МКС польські дослідники А. Кіклевич та М. Вільчевський пропонують структурно-дискурсивний аналіз, що позбавить дослідження «вибірковості стереотипів та колокацій» [17, s. 9]. Суб'єктивність етнолінгвістичного опису МКС «не враховує мовленнєвих відмінностей субкультур різних соціальних груп», а «джерелом експлікації елементів мовного образу світу є не мовна діяльність носіїв мови, а мовна система або одна з її функціональних підсистем» [17, s. 9]. Дослідники МКС мають розглядати мовну динаміку, адже «... кожна культурна епоха додає дещо інший погляд на світ, що частково відбивається на мові – у її лексиці, синтаксисі, організації тексту, стилістичній диференціації» [17, s. 9]. На думку класика структуралізму Р. Якобсона, «єдність мови існує; проте цей загальний код (over-all code) є системою взаємопов'язаних субкодів. У кожній мові співіснують конкурентні моделі з різними функціями» [13], і ґрунтовне дослідження передбачає аналіз способів репрезентації світу.

Аналізуючи аксіологічний аспект МКС на матеріалі фольклору, С. Небжеговська-Бартмінська звертається до ґрунтового кількарівневого когнітивного тлумачення цінностей через поняття дискурсу: «на рівні репрезентації художнього світу цінності найміцніше пов'язані з темою, характеристиками подій, осіб і предметів, а на інтерактивному рівні вони лишаються в тісному взаємозв'язку з суб'єктом (адресантом тексту) й інтенцією висловлення» [7, с. 229]. Сучасні методики вивчення МКС, на її думку, мають таку структуру: «На перший план виходить *genus proximum*, а лише потім набір повторюваних параметрів. До них належать: 1) відправник (адресант); 2) отримувач (адресат); 3) комунікативна ситуація (тобто обставини, час, місце); 4) інтенція, тобто внутрішня цілеспрямованість жанру; 5) тема (предмет); 6) онтологія даного світу, тобто вигадка або реальність; 7) форма (усна чи письмова); 8) спосіб репрезентації художнього світу твору, тобто поетика» [7, с. 224].

Такий підхід зумовлює цілісність та ґрунтовність розгляду, оскільки йдеться про залучення дискурсивного аналізу тексту.

Загалом же, на думку Г. Жука, нові дослідження МКС «українські необхідні в період, що триває вже понад два десятиріччя, глибинних суспільно-політичних та культурних змін» [21, с. 246].

Сучасні українські етнолінгвістично-лінгвокультурологічні дослідження є численними й репрезентовані різноаспектними семантико-когнітивними, обрядово-культурологічними, структурно-семіотичними, етнолінгвістичними тощо спрямуваннями (М. Шлемкевич, Ю. Шевельов, С. Кримський, В. Кононенко, В. Жайворонок, Ж. Краснобаєва-Чорна, М. Жуйкова, Г. Аркушин, М. Никончук, П. Гриценко, В. Конобродська, Л. Масенко, В. Мойсієнко, Н. Хобзей та інші) та мають глибокі національні корені. Детальний аналіз основних тенденцій сучасної української лінгвокультурології виконано в статті дослідниці А. Бондаренко [2].

Фольклорно-культурологічні, психологічно-міфологічні студії в Україні мають давню традицію, їхні витoki пов'язані з іменами О. Павловського, О. Потебні, В. Гнатюка, І. Нечуя-Левицького, Ф. Вовка, П. Морачевського, І. Франка, Б. Грінченка, П. Куліша та ін. Іван Франко, зокрема, наголошував на різних аспектах творення картини світу як синкретичного поняття – когнітивному, індивідуально-суб'єктному, аксіологічному, емоційно-експресивному, волюнтаристичному, сугестивному: «Кожний чоловік, окрім свого свідомого «я», мусить мати в своїм нутрі ще якесь друге «я», котре має свою окрему свідомість і пам'ять, свій окремий суд, своє почуття, свій вибір, свою застанову і своє ділання – одним словом, має всі прикмети, що становлять психічну особу» [11, с. 4].

У сучасній українській лінгвокогнітивістиці ключовим, як і в польській, є «розширення дослідницької парадигми – від мовоцентричної ... до антропоцентричної» [14, с. 65].

В українському мовознавстві існують схожі з польськими методики аналізу одиниць МКС залежно від аспекту дослідження.

Зокрема, Ж. Краснобаєва-Чорна пропонує лінгвокультурологічну методику аналізу концептів, репрезентованих лексемами, фраземами, міфологемами й культурами, пареміями, прецедентними текстами, біблійними ремінісценціями, науковими термінами, художніми дефініціями тощо, що можуть також «містити невербалізовану частину» [5, с. 41–42], шляхом стратифікації з метою «встановлення національно-культурної специфіки концепту» [5, с. 42]. Можливими

є перспективи «розгортання семантичного простору слова» та залучення «психоментальних основ» [5, с. 42].

Я. Яремко розглядає чотирикомпонентну структуру концепту як «цілісного психоментального утворення», складниками якого є «образний, поняттєвий, аксіологічний та адоративний компоненти» [14, с. 69]. Дослідник долучається до думки польських та українських мовознавців щодо ключової функції інтерпретації в контексті лінгвокогнітивного аналізу, що відображає властивості, «важливі з погляду того чи іншого етносу» [14, с. 65].

Н. Плотнікова пропонує «інтегративну (комплексну) методику лінгвокультурного концепту» через алгоритм аналізу лексикографічних джерел, дослідження культурного, семантичного складників, окреслення локалізації концепту в концептосфері (ядро – приядерна зона – периферія) [9].

Існування численних українських етнолінгвістичних, лінгвокультурологічних тощо методик дослідження, проте, не зумовило формування відомих поза межами України наукових шкіл: «У слов'ян. лінгвістиці вивчення питань мови й культури має давнє коріння в кожній нац. традиції, проте найвідомішими є рос. (моск. – М. Толстого) та польсь. (люблін. – Є. Бартмінського) школи» [12].

Дослідники МКС зауважують важливість вивчення дії екстралінгвістичних факторів [1, с. 153]. Сучасний стан українського суспільства злагоди не відображений у глибинному дискурсі на когнітивному й соціальному рівні, де «суб'єкт відчуває шалену напругу водночас на когнітивному (формування й підтримування ідеологічно «заданого» знання) і на соціальному рівні (систематичне відтворення елементів групової ідентичності, зокрема на основі опозиції «Ми і Вони»)» [6]. Тривалий, кількасотрічний, аж до сучасного нелегкого періоду формування та розбудови власної держави, конфлікт між мовою та дійсністю в Україні не сприяє самоусвідомленню та самоідентифікації колективної й індивідуальної суб'єктності. Унітаризації, дефрагментації сучасного українського когнітивно-соціального дискурсу не відбулося. Проте когнітивно-дискурсивний аналіз сприяє виявленню актуальних проблем, змалюванню динамічної ментальної картини світу в умовах актуального комунікативного простору через поліпарадигматизм дискурсу, що сприяє залученню як об'єктивних наукових даних, так і суб'єктивних «дискурсів пригнічення» [6].

Сучасне українське суспільство, на відміну від польського, лишається незгуртованим у контексті ментальному, мовному, ціннісно-

му, соціальному, конфесійному, культурному. На рівні ж стереотипів та концептів, що окреслюють фонові знання (побут, звичаї, обряди, фольклор тощо), злагода в суспільстві існує, позитивні фольклорно-романтизовані стереотипи є колективними (вишиванка, рушник, народна пісня тощо).

Амбівалентність виявляється через сприйняття базових концептів *Україна, мова, віра*; формування полярних стереотипів у умовах сьомого року російсько-української війни на території нашої держави, коли лише звучання мови – поза змістом сказаного – формує в частини горизонтально й вертикально дестратифікованого суспільства агресію, полярне трактування стереотипів свій – чужий, герої – антигерої, а сучасні українські декомунізовані концепти нелегко торують шлях до ментальної пам'яті частини соціуму: «В посткомуністичній і постімперській Україні все ще є чимало імперських лоялістів, для яких і «Україна – не та», і «українські герої – не ті», а ще є такі, які гордо називають себе «аполітичними»...» [3].

Перспективними в контексті подальшого вивчення є комплексні когнітивно-дискурсивні методика аналізу, що сприяють більш цілісному дослідженню комунікативного простору, динаміки формування онтологічних та аксіологічних чинників культури, комплексного дослідження базових стереотипів та концептів різних шарів культури тощо. Онтологічно-когнітивний спосіб інтерпретації концептів передбачає вивчення власне семантичного рівня у формі експлікації ключових буттєвих характеристик. Мотиваційний рівень інтерпретації концептів на гносеологічно-когнітивному ґрунті передбачає вивчення стратифікації семантичного простору, експлікації когнітивних перспектив; дослідження об'єктів зіставлення, внутрішньої мотивації тощо. Епістемологічно-аксіологічний спосіб інтерпретації передбачає дослідження формування та фіксацію культурно-семантичної прецедентності через міфологізацію, екстралінгвістичну сферу.

Долучення дискурсивного аналізу тексту зумовлює виявлення в згенерованому висловлюванні комунікативної інтенції з боку адресанта, його комунікативної мети, розгляд невербального соціального контексту, уживання засобів мовного коду. Критерій іллокутивного впливу на адресата, пов'язаний з аналізом змін ментального / соціального простору, також залучає розгляд фонових знань, зв'язків перформатива з інтересами адресата, соціального та соціокультурного контексту, формування прагматичних кліше тощо.

У сучасному тлумаченні текстів з метою опису цілісного образу світу накладання понять когнітивістики на вибірково залучені лінгвістичні одиниці культурологічної семантики є недостатнім. Адже саме поняття *мовець* не є уніфіковано-позаісторичним, та й вербальний простір зовсім не є перманентно статичним. Поєднання методів структурно-дискурсивного, когнітивного, комунікативного аналізу сприяє цілісному аналізу ментального образу світу. Когнітивно-дискурсивні методики аналізу зумовлюють уникнення кліповості, фрагментації комунікативного простору, усебічну інтерпретацію динаміки формування онтологічних способів інтерпретації та аксіологічних орієнтирів.

Література

1. Бартомінський Е. О роли етимологии в реконструкции языковой картины мира. *Slavica Svetlanica. Язык и картина мира*: К юбилею Светланы Михайловны Толстой. Москва: Индрик, 2013. С. 150–159. URL: https://inslav.ru/sites/default/files/editions/2013_slavica_svetlanica.pdf (дата обращения: 2.05.21).
2. Бондаренко А. Основні аспекти вітчизняних лінгвокультурологічних досліджень. *Література та культура Полісся*. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2019. Вип. 96. № 13. С. 115–125. (Серія «Філологічні науки»). URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1373/1/12.pdf> (дата звернення: 17.05.2021).
3. Гриневич В. Про що українці не почули від президента в День перемоги. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vystup-zelenskooho-do-dnia-peremohy/31247265.html> (дата звернення: 10.05.2021).
4. Картина. *Словник української мови*: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua/s/kartyna> (дата звернення: 10.05.2021).
5. Краснобаєва-Чорна Ж. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту ЖИТТЯ в українській фраземіці). *Українська мова*. 2009. № 1. С. 41–52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2009_1_6 (дата звернення: 10.05.2021).
6. Кожемякин Е., Переверзев Е. О книге Тёна А. ван Дейка «Дискурс и власть. Репрезентация доминирования в языке и коммуникации». URL: <http://discourseanalysis.org/ada8/st56.shtml> (дата обращения: 2.05.21).
7. Небжеговска-Бартминска С. Ценности в фольклоре – универсальные или имеющие жанровые различия? *Slavica Svetlanica. Язык и картина мира*: К юбилею Светланы Михайловны Толстой. Москва: Индрик, 2013. С. 221–231. URL: https://inslav.ru/sites/default/files/editions/2013_slavica_svetlanica.pdf (дата обращения: 30.04.21).
8. Образ. *Словник української мови*: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua/s/obraz> (дата звернення: 10.05.2021).
9. Плотнікова Н. Алгоритм аналізу лінгвокультурного концепту. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 2013. Vol. I. P. 165–170. Adam Mickiewicz University

Press, Poznań. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Ukrainica_Posnaniensia/Studia_Ukrainica_Posnaniensia-r2013-t1/Studia_Ukrainica_Posnaniensia-r2013-t1-s165-170/Studia_Ukrainica_Posnaniensia-r2013-t1-s165-170.pdf (дата звернення: 04.06.2021).

10. Сасвич І. Г. Теорія картини світу: ключові поняття. *Лінгвістика: збірник наукових праць*. 2012. № 2 (26). С. 18–28. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/757/> (дата звернення: 10.05.2021).

11. Франко І. Із секретів поетичної творчості. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=624> (дата звернення: 10.05.2021).

12. Хобзей Н. В. Етнолінгвістика. *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт]* / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18063 (дата звернення: 17.06.2021).

13. Якобсон Р. О. Лингвистика и поэтика. *Структурализм: «за» и «против»: сб. статей* / под ред. Е. Я. Басина и М. Я. Полякова. Москва: Прогресс, 1975. 242 с. URL: <http://www.philology.ru/linguistics1/jakobson-75.htm> (дата обращения: 2.05.21).

14. Яремко Я. П. Стратифікація концепту. *Мовознавство*. 2009. № 1. С. 60–69. URL: https://movoznavstvo.org.ua/index.php?option=com_attachments&task=download&id=343 (дата звернення: 10.05.2021).

15. Anusiewicz J., Dąbrowska A., Fleischer M. (2000). Językowy obraz świata i kultura. Projekt koncepcji badawczej. *Język a Kultura*. Wrocław. T. 13. S. 11–44. URL: <http://www.isybislaw.ispan.waw.pl/ShowDocument.do?documentId=389829> (data złożenia wniosku: 1.04.2021).

16. Bartmiński J. (2008). Etnolingwistyka, lingwistyka kulturowa, lingwistyka antropologiczna? *Acta Universitatis Wratislaviensis*, No 3060. *Język a Kultura*. Tom 20. Wrocław. S. 15–33. URL: <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/651-628-1-2-20200205.pdf> (data złożenia wniosku: 10.04.2021).

17. Kikiewicz A., Wilczewski M. Współczesna lingwistyka kulturowa: zagadnienia dyskusyjne (na marginesie monografii Jerzego Bartmińskiego *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics*). S. 1–14. URL: http://pracownicy.uwm.edu.pl/aleksander.kikiewicz/jezykowy_obraz_swiate.pdf (data złożenia wniosku: 10.04.2021).

18. Maćkiewicz J. (1999). Co to jest „językowy obraz świata». *Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury*. Lublin. T. 11. S. 7–24. URL: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-995b0233-2665-497a-b497-015390ee704e> (data złożenia wniosku: 22.05.2021).

19. Małecki Ł. (2013). Kognitywny model konceptu strach w języku ukraińskim. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, vol. I, pp. 131–138. Uniwersytet imienia Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań. URL: <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/1256-Tekst%20artyku%C5%82u-2245-1-10-20150703.pdf> (data złożenia wniosku: 22.05.2021).

20. Pajdzińska A. (2001). My, to znaczy... (z badań językowego obrazu świata). *Teksty Drugie*. S. 33–53. *Humanistyka cyfrowa. Studia doktoranckie Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk*. URL: <https://rcin>.

org.pl/Content/57590/WA248_71413_P-I-2524_pajdzinska-my_o.pdf (data złożenia wniosku: 20.04.2021).

21. Żuk G. (2010). Językowy obraz świata w polskiej lingwistyce przełomu wieków. Przeobrażenia w języku i komunikacji medialnej na przełomie XX i XXI wieku. Red. M. Karwatowska i A. Siwiec. Chełm. S. 239–257. URL: https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/144/Jezykowy_obraz_swiatea.pdf?sequence=1 (data złożenia wniosku: 20.04.2021).

References

1. Bartmin'skij Ye. (2013). *O roli etimologii v rekonstruktsii iazykovoj kartiny mira* [On the role of etymology in the reconstruction of the linguistic picture of the world] /Slavica Svetlanica. Yazyk i kartina mira: K iubiliuu Svetlany Mikhajlovny Tolstoj – Slavica Svetlanica. Language and picture of the world: For the anniversary of Svetlana Mikhailovna Tolstoy. M.: Indrik, S. 150–159. URL: https://inslav.ru/sites/default/files/editions/2013_slavica_svetlanica.pdf (data obrashchenija: 2.05.21) [in Russian].

2. Bondarenko A. (2019). *Osnovni aspekty vitchyznianskykh linhvokulturolohichnykh doslidzhen'* [The main aspects of domestic linguocultural research]. Literatura ta kul'tura Polissia – Literature and culture Polissya. Nizhyn: Vydavnytstvo NDU im. M. Hoholia. No. 96. No. 13. S. 115–125. (Seria «Filolohichni nauky»). URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1373/1/12.pdf> (data zvernennia: 17.05.2021) [in Ukrainian].

3. Hrynevych V. *Pro scho ukraintsi ne pochuly vid prezidenta v Den' peremohy* [What Ukrainians did not hear from the president on Victory Day]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vystup-zelenskooho-do-dnia-peremohy/31247265.html> (data zvernennia: 10.05.2021) [in Ukrainian].

4. *Kartyna* [Picture]. (1970–1980). Slovník ukrains'koi movy: v 11 tt. / AN URSSR. Instytut movoznavstva /Za red. I. K. Bilodida. K.: Naukova dumka. URL: <http://sum.in.ua/s/kartyna> (data zvernennia: 10.05.2021) [in Ukrainian].

5. Krasnobaieva-Chorna Zh. (2009). *Kontseptual'nyj analiz iak metod kontseptyvistyky (na materialii kontseptu ZhYTTYa v ukrains'kij frazemitsi)* [Conceptual analysis as a method of conceptualism (based on the concept of LIFE in Ukrainian phraseology)]. // *Ukrains'ka mova – Ukrainian language*. No. 1. S. 41–52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2009_1_6 (data zvernennia: 10.05.2021) [in Ukrainian].

6. Kozhemiakin Ye., Pierievierziev Ye. *O knigie T'ona A. van Dejka «Diskurs i vlast'. Riepriehientatsiia dominirovaniia v iazykie i kommunikatsii»* [About the book by Tyon A. van Dyck «Discourse and Power. Representation of dominance in language and communication «]. URL: <http://discourseanalysis.org/ada8/st56.shtml> (data obrashchenija: 2.05.21) [in Russian].

7. Niebzhegovska-Bartmin'ska S. (2013). *Tsennosti v fol'klore – universal'nye ili imeiuschiie zhanrovye razlichia?* [Values in folklore – universal or having genre differences?]. /Slavica Svetlanica. Yazyk i kartina mira: K iubiliuu Svetlany Mikhajlovny Tolstoj – Slavica Svetlanica. Language and picture of the world: For the anniversary of Svetlana Mikhailovna Tolstoy. M.: Indrik. S. 150–159. URL: https://inslav.ru/sites/default/files/editions/2013_slavica_svetlanica.pdf (data obrashchenija: 30.04.21) [in Russian].

8. *Obraz* [Image]. (1970–1980). Slovník ukrajinš'koi movy: v 11 tt. / AN URSR. Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. K.: Naukova dumka. URL: <http://sum.in.ua/s/obraz> (data zvernennia: 10.05.2021) [in Ukrainian].
9. Plotnikova N. (2013). *Alhorytm analizu linhvokul'turnoho kontseptu* [Algorithm of analysis of linguistic and cultural concept]. / *Studia Ukrainica Posnaniensia*, vol. I, pp. 165–170. Adam Mickiewicz University Press, Poznań. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Ukrainica_Posnaniensia/Studia_Ukrainica_Posnaniensia-r2013-t1/Studia_Ukrainica_Posnaniensia-r2013-t1-s165-170/Studia_Ukrainica_Posnaniensia-r2013-t1-s165-170.pdf (data zvernennia: 04.06.2021) [in Ukrainian].
10. Saievych I. H. (2012). *Teoriia kartyny svitu: kliuchovi poniattia* [World picture theory: key concepts]. / *Linhvistyka. Zbirnyk naukovykh prats' – Linguistics. Collection of scientific works*. No. 2 (26). S. 18–28. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/757/> (data zvernennia: 10.05.2021) [in Ukrainian].
11. Franko I. *Iz sekretiv poetychnoi tvorchosti* [From the secrets of poetic creativity]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=624> (data zvernennia: 10.05.2021) [in Ukrainian].
12. Khobzej N. V. (2006). *Etnolinhvistyka* [Ethnolinguistics] / *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy: elektronna versiia [vėb-sajt] – Encyclopedia of Modern Ukraine: electronic version [website]* / hol. redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovs'kyj, M. H. Zhelezniak ta in.; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen' NAN Ukrainy. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18063 (data zvernennia 17.06.2021) [in Ukrainian].
13. Jakobson R.O. (1975). *Lingvistika i poetika. Strukturalizm: «za» i «protiv»* [Linguistics and poetics. Structuralism: pros and cons]. *Sbornik statij – Collection of articles* / Pod redaktsiiey Ye. Ya. Basina i M. Ya. Poliakova. Moskva: Progress. 242 s. URL: <http://www.philology.ru/linguistics1/jakobson-75.htm> (data obrashchenija: 2.05.21) [in Russian].
14. Yaremko Ya. P. (2009). *Stratyfikatsiia kontseptu* [Stratification of the concept]. *Movoznavstvo – Linguistics*. No.1. S. 60–69. URL: https://movoznavstvo.org.ua/index.php?option=com_attachments&task=download&id=343 (data zvernennia 10.05.2021) [in Ukrainian].
15. Anusiewicz J., Dąbrowska A., Fleischer M. (2000). *Językowy obraz świata i kultura. Projekt koncepcji badawczej. Język a Kultura*. T. 13. Wrocław. S.11–44. URL: <http://www.isybislaw.ispan.waw.pl/ShowDocument.do?documentId=389829> (data złożenia wniosku: 1.04.2021).
16. Bartmiński J. (2008). *Etnolingwistyka, lingwistyka kulturowa, lingwistyka antropologiczna?* *Acta Universitatis Wratislaviensis*, No 3060. *Język a Kultura*. Tom 20. Wrocław. S. 15–33. URL: <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/651-628-1-2-20200205.pdf> (data złożenia wniosku: 10.04.2021).
17. Kiklewicz A., Wilczewski M. *Współczesna lingwistyka kulturowa: zagadnienia dyskusyjne (na marginesie monografii Jerzego Bartmińskiego Aspects of Cognitive Ethnolinguistics)*. S. 1–14. URL: http://pracownicy.uwm.edu.pl/aleksander.kiklewicz/jezykowy_obraz_swiate.pdf (data złożenia wniosku: 10.04.2021).
18. Maćkiewicz J. (1999). *Co to jest „językowy obraz świata”*. *Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury*. T. 11, Lublin. S. 7–24. URL:

<http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-995b0233-2665-497a-b497-015390ee704e> (data złożenia wniosku: 22.05.2021).

19. Małecki Ł. (2013). Kognitywny model konceptu strach w języku ukraińskim. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, vol. I, pp. 131–138. Uniwersytet imienia Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań. S. 138. URL: <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/1256-Tekst%20artyku%C5%82u-2245-1-10-20150703.pdf> (data złożenia wniosku: 22.05.2021).

20. Pajdzińska A. (2001). My, to znaczy... (z badań językowego obrazu świata). *Teksty Drugie*. S. 33–53. Humanistyka cyfrowa. *Studia doktoranckie Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk*. URL: https://rcin.org.pl/Content/57590/WA248_71413_P-I-2524_pajdzinska-my_o.pdf (data złożenia wniosku: 20.04.2021).

21. Żuk G. (2010). Językowy obraz świata w polskiej lingwistyce przelomu wieków. *Przeobrażenia w języku i komunikacji medialnej na przełomie XX i XXI wieku*. Red. M. Karwatowska i A. Siwiec. Chełm. S. 239–257. URL: https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/144/Jezykowy_obraz_swiate.pdf?sequence=1 (data złożenia wniosku: 20.04.2021).

V. M. Puhach

Associate Professor of the of the Department of Ukrainian Language
Nizhyn Mykola Gogol State University;
e-mail puga4@i.ua

Ukrainian methods of studying the language picture of the world in the context of the Polish linguistics and cognitive studies

This article is devoted to the method of studying cognitive linguistics. It has strongly developed in the Polish language and has big potential in the science of Ukraine. The main aim of this research is to study some new trends of Polish linguistics and cognitive studies, which are important world scientific achievements. The aim is to research creation of new prospects on their basis of methods of studying the language picture of the world in Ukrainian linguistics and cognitive studies.

The approach to the study of the linguistic picture of the world in the context of cognitive linguistics is traditional. Methods of explication of semantic categories of hyper-concept functioning are structured according to spatial semantic models. But these structures are selective even if the extralinguistic sphere is included. Methods of modern Ukrainian researches are traditional in this area.

Alternative cognitive-discursive analysis helps to identify current problems, description of a dynamic mental picture of the world in the terms of current communicative space. The multiparadigm of discourse provides and determines the analysis of both objective scientific and subjective data. Modern Ukrainian society, in contrast to Polish, is uncoordinated in the context of mental, linguistic, value, social, religion, culture. Ambivalence is showing up in the formation and perception of basic concepts and some stereotypes. This is due to socio-political issues.

Complex cognitive-discursive methods of analysis are forward-looking. They help to explore more holistically to study the communicative space, the dynamics of the formation of ontological and axiological factors of culture, a comprehensive study of basic stereotypes and concepts of different layers of culture.

Key words: *linguistic picture of the world, concept, methodology, Polish linguistics and cognitive studies, discourse, ethnolinguistics, linguoculturological research.*